

6. Аристотель. Афинская полиция / Аристотель // Политика. Афинская полиция. – М.: Мысль, 1997. – С.271–346.
7. Аристотель. Политика / Аристотель. – К.: Основи, 2000. – 238 с.
8. Бестужев–Лада И. В. Социальное прогнозирование: курс лекций / И. В. Бестужев–Лада, Г. А. Наместникова. – М.: Педагогическое общество России, 2002. – 392 с.
9. Мак'явелли Н. Державець / Н. Мак'явелли // Мак'явелли Ніколо. Флорентійські хроніки. Державець. – К.: Основи, 1999. – С.393–463.
10. Вебер М. Политика как призвание и профессия / М. Вебер // Избранные произведения. – М.: Прогресс, 1990. – С.644–706.
11. Бергло П. Евангелие часа / Бергло П. – Х., 1918. – 32 с.
12. Менделеев Д. И. Грань познанию предвидеть невозможно / Менделеев Д. И. – М.: Сов. Россия, 1991. – 588 с.
13. Горбатенко В. П. Політичне прогнозування / В. П. Горбатенко, І. О. Бутовська. – К.: МАУП, 2005. – 152 с.
14. Пал Л. Аналіз державної політики / Пал Л. – К.: Основи, 1999. – 422 с.

References

1. Degtjarev A. A. Politicheskij analiz kak prikladnaja disciplina: predmetnoe pole i napravlenija razrabotki / A. A. Degtjarev // Polis. – 2004. – №1. – S.154–168.
2. Dunn W. Public Policy Analysis. – Englewood Cliffs, 1981.
3. Turonok C. G. Politicheskij analiz. Kurs lekcij: ucheb. posobie / Turonok C. G. – М.: Delo, 2005. – 360 s.
4. Arthashtpa, ili nauka politiki / [red. E. I. Kal'janov]. – М.: Ladomir, Nauka, 1993. – 793 s.
5. Atamanchuk G. Politychnyj menedzhment. Teorija ta ppraktyka politychnyh tehnologij / G. Atamanchuk, A. Gipyuk. – Pivne: "Percpektyva", 2004. – 200 s.
6. Aristotel'. Afinskaja politija / Aristotel' // Politika. Afinskaja politija. – М.: Mysl', 1997. – S.271–346.
7. Apictotel'. Polityka / Apictotel'. – К.: Ocnovy, 2000. – 238 s.
8. Bestuzhev–Lada I. V. Social'noe prognozirovanie: kurs lekcij / I. V. Bestuzhev–Lada, G. A. Namestnikova. – М.: Pedagogicheskoe obshhestvo Rossii, 2002. – 392 s.
9. Mak'javelli N. Depzhavec' / N. Mak'javelli // Mak'javelli Nikolo. Flopentijs'ki hponiky. Depzhavec'. – К.: Ocnovy, 1999. – S.393–463.
10. Veber M. Politika kak prizvanie i professija / M. Veber // Izbrannye proizvedeniya. – М.: Progress, 1990. – S.644–706.
11. Bertlo P. Evangelie chasa / Bertlo P. – Н., 1918. – 32 s.
12. Mendeleev D. I. Granic poznaniyu predvidet' nevozmozhno / Mendeleev D. I. – М.: Sov. Rossija, 1991. – 588 s.
13. Gopbatenko V. P. Politychne ppgnozuvannja / V. P. Gopbatenko, I. O. Butovc'ka. – К.: MAUP, 2005. – 152 s.
14. Pal L. Analiz depzhavnoi' polityky / Pal L. – К.: Ocnovy, 1999. – 422 s.

Vashchenko K. A., doctor of political sciences, professor of political science and public administration, National Pedagogical Dragomanov University (Ukraine, Kyiv), khylko.m@gmail.com

The genesis of the political analysis and forecasting

Genesis considers forming scientific basis of policy analysis and forecasting.

Keywords: political analysis, political forecast genesis, democratization, institutionalization.

Ващенко К. А., доктор политических наук, профессор кафедры политологии и государственного управления, Национальный педагогический университет им. М. П. Драгоманова (Украина, Киев), khylko.m@gmail.com

Генезис политического анализа и прогнозирования

Рассматривается генезис формирования научных оснований политического анализа и прогнозирования.

Ключевые слова: политический анализ, политический прогноз, генезис, демократизация, институционализация.

* * *

УДК 327.5/.7:061.1ЄС:061.1НАТО(470)

Вонсович О. С.

кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин, ПрАТ "Вищий навчальний заклад "Київська гуманітарна академія" (Україна, Київ), sefinpro@ipnet.ua

СУЧАСНА РОЛЬ ГЕОПОЛІТИЧНОГО ЧИННИКА В БЕЗПЕКОВИХ ПРОЦЕСАХ В ЄВРОПІ

Метою дослідження є визначення сучасної ролі геополітичного чинника в безпекових процесах в Європі. Для цього автором проведено аналіз безпекової ситуації та визначено позиції США, Росії, НАТО, ЄС та ОБСЄ відносно питань європейської безпеки. Під час написання статті автором були використані наступні методи: аналіз, синтез, порівняння, індукція, дедукція. Основні одержані висновки полягають в наступному: існуюча система європейської безпеки потребує адекватної відповіді на нові виклики і, головне, має запобігти розширенню в Європі вакууму безпеки та послабленню безпосередніх партнерів цієї системи; колективний підхід щодо зміцнення ролі геополітичного чинника в безпекових процесах в Європі повинен стати основним на шляху подальшого стабільного розвитку європейського геополітичного простору.

Ключові слова: безпека, геополітичний простір, ЄС, НАТО, загрози.

Основною проблемою, яку аналізує автор в даній статті, – є дослідження впливу внутрішніх і зовнішніх геополітичних чинників на безпекові процеси в Європі. Такими, які раніше не були достатнім чином обґрунтовані, видаються наступні аспекти: сучасний аналіз безпекової ситуації в європейському геополітичному просторі, дослідження зміни геополітичних векторів НАТО, ЄС та США по відношенню до Росії, визначення позицій ОБСЄ, США та ЄС відносно ситуації на сході України, яка напряму впливає на стан загальноєвропейської безпеки та ряд інших.

Серед останніх досліджень і публікацій, присвячених досліджуваній тематиці, автор виділяє наступних авторів: О. Вонсовича, Д. Данілова, Г. Заворітню, М. Капітоненко, О. Снігир. В їх роботах було започатковано дослідження таких важливих питань як: розвиток безпекового виміру європейського геополітичного регіону, аналіз сучасного стану Спільної європейської політики в сфері безпеки та оборони, аналіз основних тенденцій та пріоритетів розвитку безпекової та оборонної політики ЄС та ряд інших.

Метою даної статті – є визначення сучасної ролі геополітичного чинника в безпекових процесах в Європі.

Європейський безпековий простір, з точки зору географічного підходу, було визначено в Договорі про звичайні збройні сили в Європі від 19 листопада 1990 р., в якому встановлювались безпекові межі на суходутних територіях держав-учасниць від Атлантичного океану до Уральських гір. З геополітичної точки зору даний простір мав стати центром розвитку безпекових процесів із подальшим їх поширенням на всю територію Європи. В рамках даного документу в просторовому відношенні запроваджувався режим безпеки, який передбачав розвинути та затвердити новий характер відносин безпеки між усіма державами-учасницями Договору на основі мирного співробітництва і тим самим зробити внесок у створення в Європі загального та неподільного простору безпеки [1].

Європейський геополітичний регіон є стратегічно важливим, адже в ньому пересікаються інтереси не

тільки європейські, але й міжнародні. Даний регіон можна назвати транзитним, адже через нього проходять важливі транспортні та торгівельні шляхи, які сполучають Європу з іншими регіонами світу. Виходячи з цього, питанню безпеки з боку як європейських, так і євроатлантичних інституцій приділяється значна увага. Основними просторами в яких відбуваються безпекові процеси виступають європейський та євроатлантичний [2, с. 739].

В 2015 р. на розвитку воєнно-політичних та безпекових процесів в Європі та в світі суттєво позначається також характер відносин між США/НАТО/ЄС з Росією, у якої один з найбільших у світі військових потенціалів.

Враховуючи анексію Криму, конфліктні протиріччя на сході України, зміну геополітичного та зовнішньополітичного відношення європейських країн до Росії, значним чином змінилось відношення країн-членів НАТО та характер її воєнно-політичних відносин по відношенню до Російської Федерації. В 2015 р. неодноразово проголошувались заклики Генерального секретаря НАТО Й. Столтенберга по відношенню до Росії з метою припинення агресивних дій та тиску на Україну, адже це не тільки призводить до ускладнення ситуації в Україні, але і порушує загальноєвропейський геополітичний та безпековий баланс. Також він заявив про те, що у НАТО є підтвердження військової присутності РФ на Донбасі і що Росія підтримує сепаратистів, чим порушує територіальну цілісність України [3]. Північноатлантичний альянс все частіше розглядає Росію в якості агресора та можливого потенційного супротивника, на підставі чого було збільшено чисельність навчань і тренувань. Автор вважає, що з огляду на таку ситуацію, досягнути компромісу з питань безпеки в Європі найближчим часом буде дуже важко. Цьому, в першу чергу, перешкоджають значні розбіжності у поглядах між НАТО та Росією стосовно ключових питань європейської безпеки. По-друге, геополітичні амбіції Росії превалюють над європейськими цінностями, що, в свою чергу, дестабілізує внутрішню ситуацію в рамках Європи. По-третє, в умовах такої ситуації, НАТО змушене повертатись до силових підходів і механізмів врегулювання конфліктних протиріч. Виходячи з цього, такі обставини змушують вибудовувати новий формат відносин НАТО з Росією, в якому частка непорозуміння та розбіжностей у поглядах має високу ступінь.

Що стосується Сполучених Штатів Америки, то зовнішньополітична напруженість у відносинах з Росією залишається актуальною. Так, наприклад, під час візиту державного секретаря США Дж. Керрі до Сочі 12 травня 2015 р. не відбулось очікуваного перезавантаження відносин між двома країнами. Цей візит був продиктований необхідністю прямого діалогу із офіційною Москвою перед поїздкою на саміт НАТО у Туреччині 13–14 травня 2015 р., заявив представник Держдепартаменту США Дж. Ратке [4]. Ще одним прикладом розбіжності позицій США та Росії, стали результати візиту радниці Державного департаменту США В. Нуланд до Москви 18 травня 2015 р., в рамках якого вона мала зустріч із заступником глави МЗС Російської Федерації С. Рябковим. Підсумками їх

розмови стала заява С. Рябова, в якій він заявив про те, що відповідальність за деструктивний стан російсько-американських відносин лежить на Вашингтоні [5]. Це в черговий раз підтверджує тезу про те, що на сьогоднішній день пошук компромісних рішень та конструктивного порозуміння у ключових питаннях, в тому числі і в питаннях європейської безпеки, видається вкрай складним. На думку автора, подальша зростаюча напруженість у відносинах між США та Росією може призвести до того, що традиційні превентивні дипломатичні засоби зведуть свою практичну корисність нанівець і стане можливим використання силових інструментів та методів. Це, звичайно, крайня міра, але нинішня ситуація демонструє слабкість дипломатичних підходів, з огляду на що корисним та доцільним є пошук альтернативних шляхів переходу до конструктивного діалогу.

Потрібно також відзначити важливу роль Організації з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ), яка робить значний внесок не тільки в процес мирного врегулювання ситуації на сході України, але і робить все можливе для того, щоб підтримувати високий рівень безпеки на теренах Європи. На підставі даних ОБСЄ сьогодні розробляються рішення стосовно того, як і яким чином можна запобігти появі нових викликів і загроз на кордонах Європейського Союзу. На думку автора, в цьому відношенні обов'язково потрібно враховувати ситуацію на сході України, а особливо ті дії, які вчиняються з боку російських військових. Постійний моніторинг ситуації в сфері безпеки з боку ОБСЄ надає можливість завчасно вживати превентивні дії та заходи з метою попередження небажаних дій, які можуть нанести шкоду країні або регіону вцілому. Конкретні практичні дії ОБСЄ підтверджують її зацікавленість в підтримці геополітичної та регіональної безпеки на теренах європейського простору. Так, наприклад, Спеціальна моніторингова місія ОБСЄ в Україні 18 травня 2015 р. констатувала відсутність важкого озброєння в місцях дислокації, які підконтрольні українській владі [6]. На думку автора, можна стверджувати про достатньо вагомий і важливий внесок ОБСЄ в процес мирного врегулювання на сході України, який, в свою чергу, пов'язаний із загальним процесом встановлення надійного безпекового клімату на теренах Європи.

Основними практичними механізмами здійснення політики в сфері безпеки в рамках ЄС – є Спільна європейська політика в сфері безпеки та оборони (СЄПБО), Спільна зовнішня та безпекова політика (СЗПБ) і Європейська безпекова та оборонна політика (ЄБОП).

З геополітичної точки зору, СЄПБО визначається як суто європейський механізм розбудови вищезгаданого виміру європейського геополітичного регіону, який розповсюджується на всі країни, що входять до складу ЄС, а також передбачає конструктивне співробітництво з іншими європейськими країнами, що не є членами Євросоюзу. Це дає можливість поширювати даний механізм на весь геополітичний простір Європи, тим самим дозволяючи в рівній мірі створювати власний осередок безпеки. Даний процес дозволяє в загальному відношенні ідентифікувати Європу в якості одного з основних центрів глобальної системи безпеки [2, с.

741]. Прагнення ЄС є довгостроковим завданням (у рамках зміцнення оборонної промисловості, розвитку технологій, а головне, політичних можливостей для інтенсифікації розвитку СЄПБО). Така політика Євросоюзу заохочується з боку США та НАТО, відповідає їхнім інтересам і є складовою нинішнього трансатлантичного діалогу.

Наступним механізмом, в якому визначено загальні риси спільної оборонної політики, яка має призвести до створення спільної оборонної структури, – є Спільна зовнішня та безпекова політика (СЗБП) (Common foreign and security policy (CFSP)). На рівні ЄС та євроатлантичної спільноти у 2007 р. була вироблена згода щодо заходів, які необхідно вжити для того, щоб надати розвитку подій в Чорноморському регіоні позитивної динаміки [7]: досягти домовленості про виведення російських миротворчих контингентів з конфліктних зон та заміна їх на багатонаціональні миротворчі сили; виробити спільну політику щодо Росії, оскільки відсутність консенсусу та двосторонні домовленості окремих держав ЄС вже становлять небезпеку для Євросоюзу в цілому; активізувати політику ЄС у сфері розв'язання “заморожених” конфліктів, як на політичному, так і на практичному рівнях (участь у спеціальних місіях, таких як моніторинг кордону та миротворчі операції); виробити якісно нову політику ЄС щодо східних сусідів, яка передбачала б не лише вертикальний (ЄС – держава–партнер), а й горизонтальний рівень співробітництва (між державами–учасниками ЄПС); досягти більшого взаєморозуміння та взаємодоповнюваності зусиль ЄС та США у Чорноморському регіоні. Передбачається, що платформою для кооперації двох світових акторів має бути співпраця в рамках НАТО [8].

На сьогоднішній день завдання ЄБОП чітко не прописані в установчих документах Європейського Союзу. Правовою базою є взаємне ухвалення спільної дії державами–членами для захисту держави, по відношенню до якої було здійснено напад. Спільна дія, як правовий акт ЄС, може слугувати правовою підставою для застосування державами–членами положення про колективну самооборону, закріплених ст. 51 Статуту ООН та ст. 5 Північноатлантичного договору [9]. Вдосконалюючи цивільні можливості та несилowe вирішення конфліктних ситуацій, ЄБОП можна визначити в якості гуманітарного елементу загальної системи європейської безпеки. Практична реалізація функцій та завдань ЄБОП визначають її в якості одного з основних механізмів здійснення політики в сфері безпеки в рамках ЄС.

Характеризуючи стан європейської безпеки в цілому, можна зазначити, що явних симптомів проблем у цій сфері не так багато: “заморожені конфлікти” на пострадянському просторі, етнічні й соціальні конфлікти всередині окремих країн, відмінність підходів до енергетичних питань та окремі проблеми на двосторонньому рівні. Проте водночас для європейської безпеки не менше значення мають непрямі, не явні на сьогодні, виклики структурного й нормативного характеру. До них належать, головним чином, біполярність та ідеологічні розбіжності, що намічаються. Саме вони несуть у собі основні ризики, і саме для їх нейтралізації найменш пристосовані наявні

сьогодні інститути безпеки. Вплив цих тенденцій відчутний нині при розв'язанні старих, традиційних проблем регіональних конфліктів, але вони також можуть призвести до виникнення нових.

Безпека в Європі може бути побудована на основі або загальних нормативних цінностей, або точного геополітичного розрахунку [10]. У першому випадку йдеться, по суті, про розширення позитивного досвіду інтеграції в Західній Європі на простір усього континенту. В основі такої моделі безпеки лежить високий рівень взаємозалежності, а її головні переваги загалом описуються теорією неолібералізму. У другому ж випадку безпека створюється на основі *realpolitik*. Силкові співвідношення та коаліційні зобов'язання відіграють ключову роль, а нормам, у тому числі демократичним, відведено другорядну роль.

Зростаюча взаємозалежність всередині європейської системи і на тлі глобалізації об'єктивно вимагає відмови від взаємного стримування на користь формування Великої Європи. Разом з тим на практиці інтереси Сходу і Заходу, які є різними, змушують постійно підтримувати баланс між стримуванням і співробітництвом. Цей баланс, який можна охарактеризувати як взаємну стриманість, періодично змінюється в ту або іншу сторону – залежно від еволюції європейської політико-економічної ситуації. Причому найбільше відчутно ці коливання проявляються в сфері європейської безпеки:

– по–перше, це найбільш чутлива сфера забезпечення національних або групових суверенітетів і інтересів;

– по–друге, до української кризи *ups & downs* у цих відносинах не мали прямих, критично значимих економічних наслідків, а непрямі ефекти не завжди лінійні;

– по–третє, внесення тих або інших коректив у політику безпеки являє собою відносно більш легке завдання в інституціональному плані – і по процедурах узгодження і реалізації розв'язків, і по строках [11].

Виходячи із цього, безпека Великої Європи повинна бути заснована, з одного боку, на всебічному співробітництві, з іншого боку – на кардинальному переформатуванні відносин у сфері безпеки, включаючи військово–політичну складову.

Аналізуючи нові підходи до зміцнення стабільності і безпеки в Європі, можна дійти висновку, що існуюча система європейської безпеки потребує адекватної відповіді на нові виклики і, головне, має запобігти розширенню в Європі вакууму безпеки та послабленню безпосередніх партнерів цієї системи. Важливим в цьому сенсі має бути дотримання базових принципів відносин між державами, які базуються на виконанні ними міжнародних зобов'язань, в першу чергу Статуту ООН, а також положень Гельсінського заключного акту, Хартії європейської безпеки та інших документів, покликаних створювати єдину структуру міжнародної безпеки.

Важливість таких організацій як НАТО, ЄС та ОБСЄ в процесі забезпечення безпеки в Європі обумовлена їх прагненням до стабілізації ситуації та недопущення проявів нових викликів і загроз. Зменшення геополітичного тиску з боку Росії на європейський

геополітичний простір повинно стати одним з ключових завдань для них.

Подальший розвиток європейського простору в якості одного з ключових геополітичних центрів, багато в чому залежатиме від того, наскільки ефективними та практичними будуть дії з боку країн членів ЄС та інших європейських країн відносно питань колективного безпекового співробітництва та залучення до нього світової спільноти. Колективний підхід щодо зміцнення ролі геополітичного чинника в безпекових процесах в Європі повинен стати основним на шляху подальшого стабільного розвитку європейського геополітичного простору.

Враховуючи низький науковий рівень наукової обґрунтованості досліджуваної проблематики, важливим видається подальше розширення спектру різного роду досліджень з метою більш глибокого вивчення впливу геополітичних процесів на безпекову ситуацію в Європі. Це надасть можливість на підставі наукових розробок в даному контексті використовувати дані для прийняття рішень на державному рівні. Матеріали даної статті можуть слугувати основою для подальших розробок в цьому напрямі.

Список використаних джерел

1. Договір про звичайні збройні сили в Європі [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_314 (Ратифіковано Постановою ВР №2526–XII від 01.07.92.). – Назва з екрану.
2. Вонсович О. С. Безпековий вимір європейського геополітичного регіону / Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць / Гол. ред. В. М. Вашкевич. – К.: ВІР УАН, 2012. – Вип.59 (№4). – 850 с.
3. Столтенберг: у НАТО є підтвердження військової присутності РФ на Донбасі [Електронний ресурс] / Українська правда. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2015/02/13/7058519/> (13.02.2015). – Назва з екрану.
4. Візит Керрі до Сочі не означає перезавантаження у відносинах між США та Росією – Держдепартамент [Електронний ресурс] / 5 канал. – Режим доступу: <http://www.5.ua/svit/Vizyt-Kerri-do-Sochi-ne-oznachaie-perezavantazhennia-u-vidnosynakh-mizh-SShA-ta-Rosiiu-Derzhdepartament-80181.html> (13.05.2015). – Назва з екрану.
5. Відносини Росії з США “гнітючі”: РФ розчарована візитом Нуланд [Електронний ресурс] / Громадсько-політичне видання “Патріоти України”. – Режим доступу: <http://patrioty.org.ua/vidnosini-rosiyi-z-ssha-gnityuchi-rf-rozcharovana-vizitom-nuland/> (18.05.2015). – Назва з екрану.
6. ОБСЕ: Україна отвела тяжелое вооружение из Донбасса [Електронний ресурс] / Корреспондент.net. – Режим доступу: <http://korrespondent.net/ukraine/3516748-obse-ukrayna-otvela-tiazheloe-vooruzhenye-yz-donbassa> (19.05.2015). – Названня с екрана.
7. The Eastern EU Neighbourhood – An Area of Competing Policies: Shared Neighbourhood between The EU and Russia. Briefing Paper // Policy Department External Policies. Directorate General External Policies of the Union. European Parliament. September 2007; European Parliament Resolution of 5 June 2008 on the situation in Georgia.
8. Снігур О. Тенденції та пріоритети розвитку безпекової та оборонної політики ЄС [Електронний ресурс] / Аналітичні записки щодо проблем і подій суспільного розвитку. Національний інститут стратегічних досліджень. – Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/Monitor/desember08/9.htm>. – Назва з екрану.
9. Заворітня Г. П. Міжнародно-політичні основи становлення і розвитку спільної європейської безпекової та оборонної політики: дис... канд. політ. наук: 23.00.04 [Електронний ресурс] / Заворітня Галина Петрівна; Львівський національний ун-т ім. Івана Франка. – Л., 2006. – 222 с. – Режим доступу: <http://disser.com.ua/content/336959.html>. – Назва з екрану.
10. Капітоненко М. Загальна зовнішня політика ЄС: випробування Україною [Електронний ресурс] / “Дзеркало тижня”. – Режим доступу: http://gazeta.dt.ua/international/zagalna-zovnishnya-politika-yes-viprobuvannya-ukrayinoyu-_html (08.11.2013). – Назва з екрану.
11. Danilov D. Evropeiskoe prostranstvo bezopasnosti: ukaynyskiy razlom [Електронний ресурс] / Rosyiskiy sovet po mezhdunarodnym delam. – Режим доступу: http://russiancouncil.ru/inner/?id_4=4102#top (22.07.2014). – Названня с екрана.

References

1. Dohovir pro zvychnai zbroini syly v Yevropi [Elektronnyi resurs] / Ofitsiyni veb-sait Verkhovnoi Rady Ukrainy. – Rezhym dostupu: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_314 (Ratyfikovano Postanovoiu VR №2526–XII vid 01.07.92.). – Nazva z ekranu.
2. Vonsovych O. S. Bezpekovi vymir yevropeiskoho heopolitychnoho rehionu / Hileia: naukovyi visnyk. Zbirnyk naukovykh prats / Hol. red. V. M. Vashkevych. – K.: VIR UAN, 2012. – Vyp.59 (№4). – 850 s.
3. Stoltenberh: u NATO ye pidtverdzhennia viiskovoi prysutnosti RF na Donbasi [Elektronnyi resurs] / Ukrainka pravda. – Rezhym dostupu: <http://www.pravda.com.ua/news/2015/02/13/7058519/> (13.02.2015). – Nazva z ekranu.
4. Vizyt Kerri do Sochi ne oznachaie perezavantazhennia u vidnosynakh mizh SShA ta Rosiiu – Derzhdepartament [Elektronnyi resurs] / 5 kanal. – Rezhym dostupu: <http://www.5.ua/svit/Vizyt-Kerri-do-Sochi-ne-oznachaie-perezavantazhennia-u-vidnosynakh-mizh-SShA-ta-Rosiiu-Derzhdepartament-80181.html> (13.05.2015). – Nazva z ekranu.
5. Vidnosyny Rosii z SShA “hniutiuchi”: RF rozcharovana vizytom Nuland [Elektronnyi resurs] / Hromadsko-politychne vydannia “Patrioty Ukrainy”. – Rezhym dostupu: <http://patrioty.org.ua/vidnosini-rosiyi-z-ssha-gnityuchi-rf-rozcharovana-vizitom-nuland/> (18.05.2015). – Nazva z ekranu.
6. OBSE: Ukrayna otvela tiazheloe vooruzhenye iz Donbassa [Elektronnyi resurs] / Korrespondent.net. – Rezhym dostupa: <http://korrespondent.net/ukraine/3516748-obse-ukrayna-otvela-tiazheloe-vooruzhenye-yz-donbassa> (19.05.2015). – Nazvanye s ekrana.
7. The Eastern EU Neighbourhood – An Area of Competing Policies: Shared Neighbourhood between The EU and Russia. Briefing Paper // Policy Department External Policies. Directorate General External Policies of the Union. European Parliament. September 2007; European Parliament Resolution of 5 June 2008 on the situation in Georgia.
8. Snihyr O. Tendentsii ta priorytety rozvytku bezpekovoi ta oboronnoi polityky YeS [Elektronnyi resurs] / Analitychni zapysky shchedo problem i podii suspilnoho rozvytku. Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen. – Rezhym dostupu: <http://old.niss.gov.ua/Monitor/desember08/9.htm>. – Nazva z ekranu.
9. Zavoritnia H. P. Mizhnarodno-politychni osnovy stanovlennia i rozvytku spilnoi yevropeiskoi bezpekovoi ta oboronnoi polityky: dys... kand. polit. nauk: 23.00.04 [Elektronnyi resurs] / Zavoritnia Halyna Petrivna; Lvivskiyi natsionalnyi un-t im. Ivana Franka. – L., 2006. – 222 s. – Rezhym dostupu: <http://disser.com.ua/content/336959.html>. – Nazva z ekranu.
10. Kapitonenko M. Zahalna zovnishnia polityka YeS: vyprobuvannia Ukrainoiu [Elektronnyi resurs] / “Dzerkalo tyzhnia”. – Rezhym dostupu: http://gazeta.dt.ua/international/zagalna-zovnishnya-politika-yes-viprobuvannya-ukrayinoyu-_html (08.11.2013). – Nazva z ekranu.
11. Danilov D. Evropeiskoe prostranstvo bezopasnosti: ukaynyskiy razlom [Elektronnyi resurs] / Rosyiskiy sovet po mezhdunarodnym delam. – Rezhym dostupa: http://russiancouncil.ru/inner/?id_4=4102#top (22.07.2014). – Nazvanye s ekrana.

Vonsovych O. S., PhD in Political Science, associate professor of international relations department of Private Joint Stock Company “Higher educational institution “Kyiv Academy for the Humanities” (Ukraine, Kyiv), sefinrof@ipnet.ua

The current role of geopolitical factors in security processes in Europe

The purpose of this research paper is to determine the current role of geopolitical factors in security processes in Europe. The author analyses the security situation and determined position of the USA, Russia, NATO, EU and OSCE regarding European security. The author used the following methods: analysis, synthesis, comparison, induction, deduction. The main conclusions obtained are as follows: the existing system of European security requires adequate answers to new challenges and, most importantly, should prevent the expansion of a security vacuum in Europe and weakening of direct partners of the system; collective approach to strengthen the role of geopolitical factors in the security process in Europe should

become the main for the further sustainable development of European geopolitical space.

Keywords: security, geopolitical space, the EU, NATO, threats.

Вонсович А. С., кандидат политических наук, доцент кафедры международных отношений, ЧАО “Высшее учебное заведение “Киевская гуманитарная академия” (Украина, Киев), sefinrof@ipnet.ua

Современная роль геополитического фактора в процессах безопасности в Европе

Целью исследования является определение современной роли геополитического фактора в процессах безопасности в Европе. Для этого автором проведен анализ ситуации в сфере безопасности и определены позиции США, России, НАТО, ЕС и ОБСЕ касательно вопросов европейской безопасности. Во время написания статьи автором были использованы следующие методы: анализ, синтез, сравнение, индукция, дедукция. Основные полученные выводы состоят в следующем: существующая система европейской безопасности требует адекватного ответа на новые вызовы и, главное, должна предотвратить расширение в Европе вакуума безопасности и ослабление непосредственных партнеров этой системы; коллективный подход к укреплению роли геополитического фактора в процессах безопасности в Европе должен стать основным на пути дальнейшего стабильного развития европейского геополитического пространства.

Ключевые слова: безопасность, геополитическое пространство, ЕС, НАТО, угрозы.

* * *

УДК 327.351

Григор О.
кандидат наук з державного управління,
доцент, докторант, Національний педагогічний
університет ім. М. П. Драгоманова
(Україна, Київ), gileya.org.ua@gmail.com

КОНСЕНСУС КАК ТЕХНОЛОГИЯ РЕШЕНИЯ ВНУТРИПОЛИТИЧЕСКИХ И ВНЕШНЕПОЛИТИЧЕСКИХ ПРОТИВОРЕЧИЙ

Наличие оппозиции – неотъемлемая черта демократического устройства и гражданского общества. Ее деятельность как носителя альтернативных путей развития общества оптимизирует принятие государственных решений. Институционализация оппозиции является средством конструктивного разрешения противоречий между интересами различных социальных групп, составляющей механизма сдержек и противовесов в структуре отношений в сфере власти. Поэтому так важно гарантировать оппозиции возможность выражать альтернативные взгляды и быть равноправным субъектом политического процесса. Поэтому, в условиях борьбы между властью и оппозицией неотъемлемым условием политической стабильности является наличие в обществе консенсуса. Однако сегодня консенсус приобретает важное значение не только как технология решения внутриполитических, но и внешнеполитических противоречий. Ведь непротиворечивый и производительный механизм принятия и реализации внешнеполитических решений – одно из ключевых условий эффективной внешней политики государства.

Ключевые слова: человек, политика, культура, консенсус, власть, оппозиция, внутриполитические противоречия, внешнеполитические противоречия.

(статья друкється мовою оригіналу)

В условиях современного демократического развития государства консенсус приобретает определяющую роль в решении проблемы взаимодействия власти и оппозиции. Эффективность управления зависит от того, насколько власть способна договориться с обществом, организовать с ним своевременный и эффективный диалог. Положительное отношение граждан к политической власти, ее решениям является необходимым условием и показателем ее легитимности. Публичность – неременная предпосылка демократии, поскольку переход к публичному управлению происходит вместе с демократизацией отношений между институтами и субъектами политики. Государство должно использовать качественно новый инструментарий,

которым может стать консенсус, то есть общественно–политическое согласие, в соответствии с которым политические актеры обязались бы не использовать аморальные средства достижения политических целей [1]. В качестве главных актеров в пределах государства возникают как власть, так и оппозиция, поэтому поиск консенсуса в решении проблемы взаимодействия между ними должна быть обоюдно целью.

Существование оппозиции является неотъемлемой чертой демократической организации и гражданского общества. Оппозиция – это носитель альтернативных путей развития общества, его деятельность оптимизирует принятие государственных решений, побуждает учитывать интересы всех заинтересованных групп общества. Институционализация оппозиции является средством конструктивного разрешения противоречий между интересами различных социальных групп, составляющей механизма сдержек и противовесов в структуре отношений в сфере власти. Оппозиции нужно гарантировать возможность не только выражать альтернативные взгляды, но и быть равноправным субъектом политического процесса. В то же время определение статуса политической оппозиции должно предусматривать требования и к ней самой, прежде всего – настраиваться на конструктивные формы сотрудничества, не прибегать к неконституционным способам противостояния, строить цивилизованные отношения с властью.

Статус оппозиции определяют через ее права (доступ к участию в демократических процессах, наделение базовыми правами и привилегиями, консультации с правительством по важным вопросам национальной безопасности, распределение должностей пропорционально политического состава парламента, равные права представления законопроектов и поправок к законам, недопущения дискриминации по времени выступлений во время парламентских дебатов и устных вопросов) и обязанности (предложение альтернативной правительственной программы, деятельность с учетом государственных интересов, запрет бесосновательной критики правительства, воздержание от пропаганды насилия как средства политического обнаружения). Большую роль в предоставлении статуса оппозиции играют и политические традиции, политико–правовая культура нации и ее склонность к поиску консенсуса в обществе [2]. Оппозиционная деятельность одновременно является деятельностью, в основе которой лежит противодействие органам власти. Некоторые исследователи связывают понимание политической оппозиции с понятием контроля как формой конфликта. Подытоживая различные точки зрения, А. Крыга определяет политическую оппозицию как организованную политическую силу, которая критикует действующую власть и осуществляет ее контроль [3].

Исследователи считают, что демократия рождается именно в поисках эффективных механизмов разрешения конфликтов между властью и политической оппозицией. Динамический процесс демократизации запускается благодаря длительной борьбе, что необходимо для зарождающейся демократии. Отношения между властью и оппозицией в подавляющем большинстве случаев являются